

Bir İstanbul mitosu

Ali BULUNMAZ

Faruk Duman bir hikâye anlatıcısı; masal, tarih, yol ve yolculuk onun metinlerinde her an karşımıza çıkıyor. Duman, doğayı konuşuyor, konuşan tabiata ve hayvanlara kulak vermemizi istiyor hikâyelerinde. İnsanın başına gelen faciaları da katıyor metinlerine. Kurguladığı trajedilerde aydınlık karanlığa karışıyor, karanlık aydınlığa kavuşuyor. Umut edenler, mücadeleye tutuşanlar, gerçeklerden kaçanlar ve hakikate tutunanlar edebiyatla, masalla ve tarihle yol alıyor. Bunların tamamını öyküye, romana ve anlatıya dönüştürüyor Duman.

Balıklarla İlgili Rivayet de bu minvalde bir roman; Duman, İstanbul'u kurmaca ile gerçeklerin bulunduğu bir mekâna dönüştürürken masalvari olayların anlatımıyla çıkıyor karşımıza.

'Kan çürüdü mü çaresi yok'

Balıklarla İlgili Rivayet; bir zamanlar İstanbul'da yaşanmış yıkımlar ve felaketler ile onların tarihî kayıtlardan çıkarılışının ve yeniden hatırlanışının hikâyesi. Hastalıklar, kıtlıklar, yangınlar ve kıyımlar yaşanmamış gibi yapılırken bunlar birkaç kişinin aklında kalıyor. Kent, bir insan misali pek çok sıkıntı yaşıyor, umutsuzluğa kapılıyor, kire pasa batıyor, kan kaybediyor, ruhu daralıyor. Bir ceza gibi dört bir yana yayılan vebadan kırılan ahali şehri de hasta ediyor, rengini kaçırıyor. Veba, herkesin kabuğuna çekilmesine neden oluyor. Kimsesizlikle tekinsizleşen şehrin üstüne gökyüzünden balıklar yağıyor. Daha doğrusu her yerde uçuyorlar. Tufan gibi İstanbul'u sarıyorlar.

Yunus Peygamber'e benzetilen Zeynel ile Nur, bu hikâyede ve yıkıma uğrayan kentte dimdik ayakta kalıyor; ikilinin tanık olduğu, hatırladığı ve çare bulmaya uğraştığı felaketlerin silsilesine fırsatçılık da dâhil: İnsanların malına mülküne konmaya çalışanlar bir tarafta, halkı vergiye ve şiddete boğanlar diğer yanda. "Kan bir kere bozulmasın, kan çürüdü mü çaresi yok", tıpkı "tuz koktu" ifadesinin işaret ettiği yozlaşmaya ve toplumsal çöküşe gönderme yapan bir cümle âdeti.

Hikâyenin bir diğer yönü, felaket zamanlarında insanların kurguladığı gerçeklik: "Salgın ve yağmur zamanlarında. İnsanlar evlere kapanıp uzun zaman kaldıkta, dışarıda olup bitenleri göremediklerine göre, kendilerine göre bir 'dışarı' yaratırlar. Bu, eski zamanların efsanelerine, uzak yerleri anlatan sahtekâr seyyahların anlattıklarına benzeyen bir dışarıdır. Sokaklarda onların yerine tuhaf yaratıklar dolaşmaya başlamıştır. İnsanların etkilendiği kötü şeylerden. Sözelimi hastalık ve yangınlardan. Vebadan ve selden etkilenmeyen yaratıklar. Ruhlar. Ruhlar. Bu ruhlar yeni bir nesil olarak dünyaya gelmiştir. Bir zaman sonra o kendi köşelerinde saklanan insanları bulup belki hesap soracaklardır. Çıkın bakalım, diyecek. Mahkemeler ve divanlar kuracaklardır. Bundan sonra da eski düzenin bütün o asalak insanları o yaratıkların yeni düzeninin kapıkulları olacaktır. Köleleri de olacaktır. Ama belki buna bile izin verilmeyecektir. Yine de insan korkuyu bir zaman sonra birbirine bakarak yener. Korkuyla yaşanmayacağını bilir."

‘Açlık ve hastalık öğretir’

Zeynel ve Nur, yerle yeksan olan günlük yaşamdan sonra düzenin nasıl tekrar kurulacağına kafa yoruyor. İkisi de olup biteni hatırlıyor, yaşananları anlamlandırmaya uğraşiyor ve her şeyi anlatıyor. Gerek felaketler nedeniyle gerek facia korkusuyla yaşamdan çekilen insanlara hayata tutunma umudu ve gücü vermeye çalışıyorlar. Kendilerinde bu kuvveti bulmalarını sağlayansa her felaketin bir dönüşümü tetikleyebilceğine dair fikir: İstanbul’un başına gelenler de onu izleyen balık tufanı da bir yıkılışla beraber, oradan doğacak yeni hayatın habercisi onların gözünde. Başka bir deyişle kaosu izleyecek bir düzen... Felaketlerle ve balıklarla gelen hikâyeler ve rivayetler de bahsi geçen dönüşüm sürecine dâhil. Faciaların öğreticiliği de: “Zaten açlık ve hastalık öğretir. Açlığın ve hastalığın bize öğretmediği ne kalmıştır ki?”

Böyle zamanlarda sükût eden ahlakın da en az felaketler kadar öğretici olduğunu görüyor herkes: “Yine rivayete göre, İstanbul’un çeteleri gibi sarayın içindeki bırak sultanı, sultanları, hatırlı kimselerin bile gözü dönmüştü. Adalet diye bir şey kalmamış. Sultanlar, hanımağalar, kuşkulandıkları herkesi sorgusuz sualsiz balık dağlarının içinde soluksuz bırakmak yoluyla yok ediyorlardı. Bu iş o kadar ayan beyan ve namussuzca yapılmaya başlanmıştı ki ahlaktan, bir gıdım erdemden nasibini almış kimselerin bile korkudan dili tutulduğu için, Allah rızası için olsun kimsenin artık sesi çıkmıyordu.”

Zeynel’in bir kurtarıcıya, Nur’un ise direnişin ve aklın sembolüne dönüştüğü hikâyede, insanın çöküşle ve kendisiyle karşılaştığını görüyoruz. Umutsuzluk ve direniş sınırına geldiğini de...

Uzun lafın kıssası, hikâyenin kıssası; *Balıklarla İlgili Rivayet*’te kurguladığı felaketlerle ve facialarla örülü, masala çalan İstanbul mitosuyla Duman, geçmişe bakıp zamanımıza göz kırıyor.